

Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı

Uzmanlık Tezi Özeti

Camberwell Assessment of Need for the Elderly (CANE) Ölçeğinin Türkçe'ye ve Türkiye'ye Uyarlanması, Kızılay Sağlık Ocağı Bölgesi'nde Yaşayan 65 Yaş ve Üzeri Kişilerin Gereksinimlerinin CANE Ölçeği ile Belirlenmesi

Banu Döner

Danışman: Zeliha Aslı Öcek

Giriş ve amaç: Türkiye'de yaşlıların sağlık gereksinimlerini, sosyal ve çevresel gereksinimlerini kapsamlı olarak değerlendiren bir ölçek bulunmamaktadır. Camberwell Assesment of Need for the Elderly (CANE), 65 yaş üzerindeki bireylerin gereksinimlerinin değerlendirilmesi ve karşılanmayan gereksinimlerinin tanımlanması için tasarlanmış, birey merkezli ve kapsamlı bir gereksinim değerlendirme ölçeğidir. Bu araştırma ile CANE ölçeğinin Türkçe'ye çevrilmesi, Türkiye'ye kültürel olarak uyarlanması, geçerlilik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın ikinci amacı, bu ölçek aracılığı ile Kızılay Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan 65 yaş üzeri kişilerin gereksinimlerinin, gereksinimlerinin karşılanma durumu ile ilişkili etmenlerin belirlenmesi ve yaşlılara yönelik hizmetlerin planlanmasında önceliklerin saptanmasına katkıda bulunacak nesnel veri oluşturulmasıdır.

Gereç ve yöntem: CANE ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması iki aşamalı bir süreçten oluşmaktadır. İlk aşama ölçeğin yapı, kavram ve dil eşitliğinin sağlanmasıdır. Bu, ölçeğin üç kişi tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmesi, İngilizce'ye geri çeviri, kavramsal sorgulama amacıyla beş kişiye uygulanması, panel ve uzman görüşlerinin alınması, pilot çalışma olarak 16 kişiye uygulanmasından oluşmaktadır. İkinci aşamada, toplum tabanlı çalışma gerçekleştirilmiş ve psikometrik testler uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan anket formu ile CANE ölçeği Kızılay Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan 65 yaş ve üzeri bireyler arasından seçilen örnek grubuna uygulanmıştır. Örnek büyüklüğü, Kızılay Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan 65 yaş ve üzeri 1308 bireyden Epi Info 05 paket programı yardımıyla % 50 görülme sıklığı, % 95 güven aralığı, % 5 hata payı ile 297 kişi olarak hesaplanmıştır. % 20 yedekle birlikte örnek büyüklüğü 356 kişi olarak belirlenmiştir. Örnek seçiminde yaşa ve cinsiyete göre tabakalı örnekleme tekniği uygulanmıştır. Her tabakadan örneğe gireceği hesaplanan sayıda kişi SPSS programındaki rastgele örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Kapsayıcılık % 85,4'tür. Ölçeğin yapısal geçerliliği, İzmir Kızılay Sağlık Ocağı bölgesinde 65 yaş üzeri bireylerde ölçeğin uygulanması sonucu elde edilen veriler kullanılarak faktör analizi yöntemi ile, güvenilirliği ise faktörler temelinde Cronbach Alfa, Split Half alfa katsayısının hesaplanması ve test yeniden test yöntemi ile değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde Ki kare analizi, Fisher'in kesin testi kullanılmıştır.

Bulgular: Yapılan faktör analizinde dört faktör elde edilmiştir. Bu dört faktör varyansın % 65,25'ini açıklamıştır. Her bir faktör için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısının ve Split Half Alfa değerlerinin 0,60'ın üzerinde olduğu saptanmıştır. Test yeniden test yöntemi ile güvenilirlik değerlendirildiğinde kappa analizinde başlıklar arası tutarlılığın 0,75 üzerinde kusursuz olduğu saptanmıştır. Araştırma grubundaki yaşlıların % 56,6'sı kadın, % 57,3'ü evli, % 50,3'ü ilkokul altı eğitim düzeyindedir. Yaş ortalaması 72,52 ± 5,95'dir (en düşük 65; en yüksek 96). % 46,7'si İzmir doğumlu, % 31,9'u müstakil tek katlı bir evde ya da gecekonduda, % 21,1'i yalnız yaşamaktadır. % 33,5'inin bakımından sorumlu bir kişi bulunmaktadır. % 50'si emekli, % 17,4'ünün geliri asgari ücretin altındadır. % 59,5'inin sağlık güvencesi SSK, % 2,3'ünün ise sağlık güvencesi yoktur. % 61,2'sinin üç ve daha fazla hastalığı bulunmaktadır. Faktörler temelinde değerlendirme yapıldığında kişi başına düşen ortalama gereksinim sayısı 5,36 olarak bulunmuştur. Tüm bireylerin en az bir gereksinimi bulunmaktadır. Gereksinimlerin % 48,1'i karşılanmış, % 51,9'u karşılanmamıştır. Psikososyal gereksinimlerin % 79,8'i, nesnel fiziksel gereksinimlerin % 56,3'ü karşılanmamış, bireysel fiziksel gereksinimlerin % 59,9'u, ekonomiye dayalı gereksinimlerin % 61,7'si karşılanmıştır. Kadın, bekar, dul, boşanmış, yalnız yaşayan, ilkokul mezunu olmayan, ev hanımı ve emekli olmayan-çalışmayan, 75 yaş üzerinde olan; gelir düzeyi asgari ücretin altında olan, kirada oturan, oturlan ev dışı taşınmaz mülkü olmayan, sağlık güvencesi olmayanlar ve yeşil kartlılar; doktor tarafından tanı konmuş hastalığı olan, hastalık sayısı üç ve üzerinde olan, özür ya da engeli olan, yardımcı cihaz kullanmayan grupların karşılanmamış gereksinimleri daha fazladır ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Sonuç: CANE ölçeği geçerli, güvenilir ve uygulanabilir bulunmuştur. Kızılay Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan bireylerin gereksinimlerinin % 51,9'unun karşılanmadığı saptanmıştır. Psikososyal gereksinimlerin özellikle de sosyal alanlardaki gereksinimlerin karşılanmama oranlarının daha fazladır. Bunun nedeni yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin Türkiye'de yetersiz durumda olması ya da hiç bulunmamasıdır. Sosyal gereksinimler akraba, yakın, komşu yardımı ile karşılanmaya çalışılmasına karşın başarılı olunamamaktadır. Sadece gıda, para yönetimi ve bütçe yapma, özbakım konusundaki gereksinimlerin akraba, yakın, komşu yardımı ile karşılanabildiği saptanmıştır. Yaşlılara yönelik kapsamlı, sürekli ve koordine sağlık hizmetleri sunulmaması, yaşlı sağlığının toplumla daha yakın temas halinde olan birinci basamak sağlık hizmetine entegre olmaması, düzenli yaşlı izlemlerinin yapılmaması sebebiyle yaşlıların psikolojik ve fiziksel gereksinimlerin çoğu karşılanamamaktadır. Bu sorunların çözümlenmesi için yaşlılığa ilişkin politikalarda gerekli değişiklikler hayata geçirilmelidir. Birincil, ikincil, üçüncül korunma ilkeleri temel alınarak, sağlık hizmetleri kapsam ve nitelik yönünden geliştirilmelidir. Yaşlı sağlığının toplumla daha yakın temas halinde olan birinci basamak sağlık hizmetine entegre olmasıdır. Yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmelidir. Sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetler arası entegrasyon sağlanmalıdır.